

РЕЦЕНЗІЯ

доцента кафедри глобальної економіки
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
кандидата економічних наук, доцента **КОРОБОВОЇ Наталії Миколаївни**
на дисертацію **ЯЦУН Анастасії Григорівни**
на тему: **«Регулювання ринку продукції равликівництва в Україні»**,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 051 «Економіка»
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність теми дисертаційного дослідження та його зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Равликівництво забезпечує поставки на ринок високопротеїнової продукції, виробленої з дотриманням екологічних стандартів і відзначається постійним збільшенням попиту, що підкреслює потребу у вдосконаленні підходів до регулювання даного ринку в Україні. У контексті розвитку вітчизняних галузей національної економіки, які зазнають впливу світових трендів, управління ресурсами галузей тваринництва країни заслуговують особливої уваги. Галузі аграрного сектору економіки здатні адаптуватися до зовнішніх змін, що відіграє вирішальну роль у зміцненні економічної стабільності національної економіки, забезпечуючи продовольчу безпеку, створення нових робочих місць, зокрема і на селі та сприяння регіональному й економічному прогресу.

Сьогодні важливо виокремити базові засади для удосконалення теоретичних підходів та розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій і визначити комплекс практичних дій, які впливають на процеси регулювання розвитку галузі геліцекультури в Україні та формування безпосередньо ринку продукції равликівництва, зокрема равликів, муцину, ікри равликів. Водночас посилення впливу євроінтеграційних процесів на регулювання ринку продукції равликівництва, надають даній галузі можливості розвитку на шляху до забезпечення ринків збуту вітчизняної продукції, стимулювання переробки для отримання продукції з доданою вартістю. Такому розвитку галузі геліцекультури мають сприяти інструменти регулювання ринку продукції равликівництва, включаючи запровадження стандартів на равликових фермах, фінансове стимулювання виробництва, надання державної підтримки галузі геліцекультури, з урахуванням специфіки формування пропозиції на продукцію равликівництва із застосуванням економічного механізму регулювання.

Враховуючи вказані вище аспекти, можна підтвердити важливість обраної теми, яку Анастасія Яцун обрала для проведення дисертаційного дослідження.

Дисертація була реалізована в рамках наукових робіт кафедри глобальної економіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, безпосередньо за темою «Прикладні рішення регулювання конкурентоспроможності сільського і рибного господарства в системі циркулярної біоекономіки та викликів для національної безпеки України» (номер державної реєстрації 0123U101944), де авторкою запропоновано рекомендації із розроблення прикладних рішень для регулювання ринку продукції равликівництва.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Теоретичні висновки, результати досліджень та рекомендації для практичного впровадження, представлені у дисертації Анастасії Яцун, мають високу ступінь достовірності. Це підтверджується через аналітичний огляд наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, а також значне використання статистичних даних. Для дослідження були використані матеріали з міжнародних і національних баз даних, включаючи інформацію від Української асоціації равлиководів,

європейського порталу статистики www.trademap.org, а також вебсайтів українських равликівих ферм, зокрема Агроравлик та Maxi Snail. Економічні розрахунки були виконані з використанням програмного пакету Office.

Методичну та теоретичну базу дисертації формують фундаментальні засади економічної теорії, концепції, які висвітлені в науковій літературі вітчизняних і зарубіжних дослідників у сфері регулювання ринку продукції тваринництва, наповнення аграрного ринку товарами з великим вмістом білка. При цьому визначено напрями удосконалення українського законодавства для регулювання ринку продукції равликівництва. Для проведення економічного аналізу, вивчення та досягнення мети дослідження у дисертації використано різні наукові методи, які забезпечили єдність та концептуальну завершеність наукової праці, включаючи: діалектичний – вивчення основних аспектів у регулюванні ринку продукції равликівництва; системний – у контексті розроблення методик для оцінки економічних інструментів регулювання галузі геліцекультури; логічний, економіко-математичний – під час вивчення міжнародного досвіду регулювання ринку продукції равликівництва та створення бізнес-плану для равликової ферми середньої потужності виробництва, включаючи визначення економічної ефективності, а також вдосконалення управлінських процесів в даній галузі; порівняльний, статистичний та факторний – під час застосування інструментарію регулювання ринку продукції равликівництва провідними виробниками у світі для визначення ключових напрямів розвитку даного ринку в Україні, висвітлення даних про імпорт, експорт та ринкову динаміку продукції равликівництва протягом останніх десяти років, дослідження впливу державної підтримки на галузь геліцекультури.

Рекомендації та висновки, представлені в дисертації, повністю відповідають визначеним цілям та об'єкту дослідження, що дозволяє вважати дисертацію комплексним і завершеним науковим дослідженням.

Достовірність, наукова новизна і практичне значення результатів дослідження. Наукові результати, представлені в роботі, дають всі підстави для удосконалення теоретичних засад, формування обґрунтованих рекомендацій для поліпшення підходів з адаптації запропонованого інструментарію регулювання ринком продукції равликівництва в Україні, зокрема:

удосконалено методичні підходи щодо оцінки стану галузі геліцекультури і методи регулювання ринком продукції равликівництва, що дає можливість детально проаналізувати співвідношення між попитом і пропозицією на таку продукцію на внутрішньому ринку, а також виокремити фактори, що впливають на формування попиту та пропозиції на ринку. Це сприятиме оптимізації засобів регулювання ринку для розширення експортних можливостей, прогнозування розвитку галузі геліцекультури та забезпечення ефективної державної підтримки для стабілізації діяльності виробників та підсилення міжнародного іміджу виробленої продукції равликівництва;

набули подальшого розвитку:

– теоретичне і методичне обґрунтування регулювання аграрного ринку через розвиток галузі геліцекультури, що дозволило запропонувати авторське трактування поняття «ринку продукції равликівництва» як систему взаємодії між виробниками та споживачами даного специфічного товару. Вказане є підґрунтям для формування нових продовольчих відносин в Україні, орієнтованих на збільшення обсягів виробництва продукції равликівництва, відповідно до потреб ринку та соціально-економічних потреб у цілому, забезпечення практичної реалізації механізмів регулювання для адаптації інструментів регулювання,

застосування наукових підходів до державного регулювання ринку та створення сприятливих умов для його розвитку;

– базові засади регулювання ринку продукції равликівництва, які реалізуються на практиці в країнах-лідерах з урахуванням вимог міжнародних стандартів якості та безпеки незалежно від форми представлення на ринку продукції, включаючи свіжу, заморожену, готову до споживання або перероблену, дозволяє оцінити і виокремити інструменти регулювання, які використовуються в різних державах для підтримки розвитку вітчизняного ринку продукції равликівництва, ефективно використовуючи потенціал галузі геліцекультури.

Дисертація включає в себе обширний статистичний матеріал, який разом з теоретичними дослідженнями сприяє формуванню цілісного уявлення про предмет представленої дисертації.

Характеризуючи дисертацію Анастасії Яцун слід зазначити, що основні її наукові положення викладено переконливо і логічно, висновки та рекомендації ґрунтуються на результатах власних досліджень здобувачки. Достовірність практичних розробок авторки підтверджується відповідними довідками про впровадження. Враховуючи це, зроблено висновок, що одержані результати дисертаційного дослідження є достовірними.

Практична цінність й впровадження результатів дослідження. Значимість висновків дисертаційного дослідження Анастасії Яцун виявляється в їх застосуванні в практичній діяльності, зокрема через впровадження теоретичних принципів та розроблення практичних рекомендацій. Ці напрацювання мають потенціал для ефективного впровадження у діяльність законодавчих та виконавчих органів влади на різноманітних рівнях, а також для використання у комерційній діяльності для подальшого розвитку досліджень у даному напрямі. Теоретичні засади, висвітлені у дисертації, стали основою для подальших економічних розрахунків, розроблення концепційних підходів та регулювання ринком продукції равликівництва в Україні. Також ці теоретичні положення можуть бути використані при розробленні засобів регулювання, спрямованих на посилення екологічної безпеки країни, зокрема в аспекті її взаємодії з ринками Європейського Союзу.

Практичне значення дослідження, здійсненого Анастасією Яцун, доведено через реалізацію її наукових розробок, спрямованих на управління ринком продукції равликівництва та розроблення рекомендацій, спрямованих на підтримку розвитку галузі геліцекультури в Україні та ринку її продукції. Надано методичні та практичні рекомендації для оптимізації регулювання ринку, використовуючи економічні інструменти регулювання, що сприяють регулюванню даного ринку, з метою адаптації попиту та пропозиції продукції равликівництва до потреб національної економіки при збалансуванні інтересів виробників, споживачів і держави.

Основні положення та рекомендації дослідження використано в роботі: Фермерського господарства «Бізнес-Проект Агро», де удосконалено інструментарій регулювання ринку, враховуючи процеси вирощування та утримання равликів, якісні корми, забезпечення процесу стандартизації вітчизняної галузі геліцекультури для експорту товарних равликів (довідка № 158/01 від 06.10.2023 р.); Благодійної організації «Бердичівський благодійний фонд «Оберіг-26», де опрацьовано запровадження стандартів на равликових фермах, включаючи виробників органічної продукції, стимулювання виробництва, надання державної підтримки з урахуванням специфіки формування пропозиції на равликів (довідка № 27 від 17.10.2022 р.); виробничо-комерційної фірми «Агропродресурси», де запроваджено пропозиції щодо регулювання ринку продукції равликівництва (довідка № 10 від 15.02.2021 р.); Міжнародної Академії культури безпеки, екології та здоров'я,

де доповнено економічний метод регулювання через формування підходів до розрахунку валової продукції равликівництва на основі розробленого цінового коефіцієнту переводу продукції равликівництва у валову продукцію (довідка № 21 від 19.07.2023 р.).

Теоретичні узагальнення та практичні результати дослідження були впроваджені в навчальний процес Національного університету біоресурсів і природокористування України у рамках підготовки студентів освітнього ступеня «Магістр» освітньо-професійної програми «Прикладна економіка» за спеціальністю 051 «Економіка». Зокрема, це стосується викладання курсу «Прикладні програмні рішення в економіці «Агмемод», «Регіональні економічні програми та програми сприяння розвитку», «Аграрна політика», «Глобальна економіка» та для студентів освітнього ступеня «Бакалавр» освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка», навчальних дисциплін «Міжнародна економічна діяльність України», «Міжнародна економіка».

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація та представлені наукові праці, де висвітлено основні наукові результати дисертаційного дослідження, не містять порушень академічної доброчесності, зокрема академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, а також фальсифікації. Дисертація оформлена узгоджено з нормативними вимогами та відповідними стандартами щодо дотримання системного викладення матеріалу. Дисертація написана державною мовою, їй притаманний як науковий, так і літературний стиль викладення матеріалу. Безпосередньо текстова частина дисертації переважно позбавлена граматичних і орфографічних помилок, технічних недоліків. Таким чином, базові положення, висновки, пропозиції та рекомендації дисертації в цілому характеризуються завершеністю, послідовністю і аргументованістю.

Повнота викладу основних результатів в опублікованих працях. Базові наукові положення та результати дисертації відображено у 18 наукових публікаціях, серед яких 5 статей опубліковано в українських фахових журналах, 11 тез доповідей на наукових конференціях, авторське свідоцтво на науковий твір та методичні рекомендації. Таким чином, основні наукові положення, методичні розробки та результати, одержані у процесі дослідження, доповідалися й отримали схвальні відгуки на конференціях різного рівня.

Оцінка змісту дисертації. Дисертація містить анотацію, вступ, три основних розділи, висновки, список літератури та додатки. Загальний обсяг роботи становить 237 сторінок. Робота містить 20 таблиць і 45 ілюстрацій, а також 8 додатків. Бібліографічний список містить 292 позиції.

У першому розділі дисертації аналізуються теоретичні основи, проводиться систематизація наукових концепцій щодо управління аграрним ринком, зокрема в контексті розвитку галузі геліцекультури та ринку її продукції. Авторка детально розглядає функціональні аспекти існуючих методичних підходів до регулювання даної галузі, вивчає сучасні механізми для ефективного регулювання ринком продукції равликівництва та аналізує законодавче забезпечення в Україні.

У другому розділі дисертації детально аналізуються характеристика та еволюція процесів регулювання ринку продукції равликівництва. Аналізується розвиток матеріально-технічної бази галузі геліцекультури та її особливості. Розраховано баланс попиту і пропозиції та розроблено бізнес-модель равликової ферми середньої потужності з урахуванням первісного капіталу та поточних витрат на утримання даної ферми. Авторка дослідила та систематизувала провідний міжнародний досвід у питанні регулювання цього ринку, враховуючи сучасні продовольчі тренди та основні глобальні економічні орієнтири. Окрема увага приділена аналізу пріоритетних напрямів регулювання ринку продукції равликівництва в Україні.

У третьому розділі дисертації удосконалено методи та інструментарій регулювання ринку продукції равликівництва в Україні. Запропоновано зміни до Класифікатора видів економічної діяльності «КВЕД – 2010», зокрема уточнено категорію 01.49 «Розведення інших тварин» за допомогою додавання нової позиції, а також надано рекомендації щодо включення продукції равликівництва до П(С)БО 30 «Біологічні активи» та Методичних рекомендацій № 1315 з урахуванням специфіки класифікації біологічних активів. Розроблено модель для оцінки валового виходу продукції, інтегруючи коефіцієнти, які відображають вартісні та об'ємні параметри різних видів продукції равликівництва. Проведено аналіз процесу формування попиту на равлики серед українських споживачів і, на основі отриманих даних, складено прогноз розвитку ринку продукції равликівництва з урахуванням рекомендованих у дисертації підходів.

Дискусійні положення та зауваження. Оцінюючи в цілому позитивно дисертацію Анастасії Яцун, яка виконана на достатньо високому науковому рівні, слід висловити деякі зауваження, які відносяться до дискусійних питань та побажань:

1. У першому розділі дисертації проведено аналіз теоретичних підходів, що визначають сукупний попит та пропозицію (с. 35), однак бажано було б приділити увагу фундаментальним економічним концепціям з урахуванням їх ролі у подальшій логічній структурі дисертаційного дослідження. Наукова робота могла б набути більшого значення, якби авторка здійснила більш деталізоване висвітлення теорій регулювання, включаючи використання графічних ілюстрацій для наочного представлення отриманих результатів.

2. У підрозділі 1.2 (с. 52–56) детально розглянуто попит на продукцію равликівництва України на ринку. Проте, в аналітичній частині дисертації доцільно було б висвітлити внутрішній попит на продукцію равликівництва серед українських споживачів з наведенням розрахункових даних. Принагідно відзначимо, що дослідження попиту на продукцію равликівництва на внутрішньому ринку, могло б значно збагатити наукову роботу, надавши їй додаткову актуальність у контексті регулювання даного сегменту ринку. Такий підхід не лише розширив би теоретичну базу дослідження, але й сприяв би розробленню ефективних інструментів регулювання для стимулювання внутрішнього попиту на ринку.

3. На с. 101–102 представлено баланс сукупного попиту та пропозиції продукції равликівництва та здійснено аналіз цих розрахунків й відображено у таблиці 2.2. Однак, в дисертації відсутнє викладення методології розрахунку попиту та пропозиції, єдності ринку та обсягів споживання зазначеної продукції. Включення детальної методики розрахунків, зокрема використання формул і процедур обчислення вказаних економічних індикаторів, надало б роботі додаткову наукову та практичну цінність. Такий підхід дозволив би не тільки глибше зрозуміти механізми формування ринкової рівноваги в галузі геліцекультури, але й сприяв би розробленню ефективних стратегій для регулювання цього сегменту ринку.

4. У дисертації здійснено аналіз механізмів регулювання ринку продукції равликівництва у світ. При цьому особлива увага приділена Італії (с. 135–145). Однак, дослідження могло б мати більшу цінність через включення більшої кількості країн до аналізу методів та інструментів регулювання ринку продукції равликівництва, особливо тих, що мають значний досвід у цій сфері. Розширення географії досліджень дозволило б надати більш охоплюючий огляд глобальних практик регулювання цього ринку, що сприяло б формуванню глибшого розуміння міжнародних тенденцій та виявленню потенційних шляхів розвитку галузі геліцекультури в Україні та формування ринку її продукції, включаючи муцин та ікру равликів.

5. У розділі 3.3 (с. 197–200) проведено прогнозування попиту на продукцію равликівництва, базуючись на первинних даних, отриманих через опитування населення, та представлено оцінку коливань прогнозних показників і ключові тенденції в динаміці споживання цієї продукції в Україні до 2035 року. Однак, для підвищення наукової цінності дисертації було б цілком доцільно детально представити методику проведення прогнозу з використанням цих розрахунків, а не обмежуватися лише їх аналітичним оглядом. Включення конкретних розрахункових процедур і формул, застосованих для прогнозування, забезпечило б змістовне обґрунтування отриманих прогнозних даних і значно збагатило б науковий внесок дисертації в науку та практику, зробивши її результати більш переконливими та вірогідними в умовах трансформаційних процесів.

Вказані дискусійні положення та побажання відображають власну наукову позицію рецензента і не знижують загальної позитивної оцінки роботи.

Загальний висновок. Дисертація Анастасії Яцун на тему: «Регулювання ринку продукції равликівництва в Україні» є цілісною завершеною, самостійно виконаною науковою працею, яка має вагомий науковий новизну, значний науковий та практичний інтерес та вирішує важливе наукове завдання щодо обґрунтування теоретичних і методичних положень регулювання ринку продукції равликівництва в Україні.

Зважаючи на актуальність вирішених в дисертації завдань, отриманих наукових висновків, теоретично обґрунтованих наукових положень, сучасних методів наукових досліджень та підтвердженої практичної значимості можна стверджувати, що дисертація відповідає галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 261 від 23.03.2016 р. (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 283 від 03.04.2019 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), а її авторка – Яцун Анастасія Григорівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Рецензент

**Доцент кафедри глобальної економіки
Національного університету біоресурсів
і природокористування України,
кандидат економічних наук,
доцент**

Мпм

Наталія КОРОБОВА

